

Posudok na dizertačnú prácu

Názov práce: Goodmanova filozofie jako metodologie vědy

Autorka: Mgr. Nicole Fišerová

Oponent: doc. Mgr. Eugen Zelenák, PhD.

Nicole Fišerová sa vo svojej dizertácii venuje zaujímavému a interpretačne náročnému autorovi. Oceňujem, že výklad názorov Nelsona Goodmana v podstate zvládla na výbornej úrovni. Rovnako pozitívne hodnotím jej prehľadný štýl, v zásade korektné predstavenie rozoberaných názorov a ďalšie neskôr spomenuté záležitosti. *Preto prácu odporúčam k obhajobe.*

Autorka prácu rozdelila do troch kapitol. V prvej kapitole ponúka predstavenie základných pozícií Goodmana (jeho irealizmus, svetatvorbu, konštruktivizmus a pod.) a ich rozbor vybranými kritikmi. V druhej sa venuje, týmto a ďalším veciam, ale už podrobnejšie a občas mierne aj v kontexte filozofie vedy. V poslednej kapitole sa snaží prepojiť Goodmanove myšlienky s novšími pozíciami a predstavuje názory troch autorov, ktorí buď na Goodmana reagujú alebo sa ich pozícia dá s Goodmanom voľne prepojiť. Nakoniec sa snaží ponúknuť záver, v ktorom háji pluralistický prístup vo filozofii vedy a podporuje ho tiež určitou úpravou Goodmanových pozícií.

Zhrniem hlavné silné stránky práce:

Autorka ponúka kultivovane a prehľadne napísanú dizertáciu. Vysoko hodnotím, že predstavované pozície v podstate približuje korektne, čo u tak náročného autora nie je samozrejme. Prácu stavia na relevantnej literatúre a oceňujem, že urobila tak komplexný prehľad Goodmanovho diela, takže význam práce ocenia záujemcovia o Goodmanovu filozofiu. Štruktúra a postup v práci je tiež prijateľný. Po formálnej stránke je práca zvládnutá nadpriemerne.

Ako oponent sa však samozrejme zameriam na miesta, ktoré si vyžadujú určité dopracovanie, resp. komentár. Najskôr by som zhrnul niekoľko vážnejších pripomienok, následne sa budem venovať veciam konkrétnejšie a doplním ich aj o niektoré menej podstatné drobnosti.

Domnievam sa, že práca by dosahovala vynikajúcu úroveň, keby sa autorka lepšie vysporiadala s niekoľkými vecami:

A. Keby autorka dôslednejšie prepojila Goodmanove pozície s filozofiou vedy.

B. Keby autorka uviedla aspoň jeden či dva príklady z vedeckej praxe či z dejín vedy, na ktorých by obširnejšie ilustrovala teoretické rozbor.

C. Keby viaceré závažné závery, v ktorých vyhlasuje niečo o tom či onom stanovisku podporila detailnejšou analýzou.

Ide tu o súvisiace problémy práce, ktoré, žiaľ, znižujú jej kvalitu. Teraz tieto a iné veci predstavím detailnejšie.

1. Goodman je zaujímavý autor, ktorý sa počas života vyjadroval k rôznym témam. Prispel do diskusií od logiky po estetiku. V centre pozornosti autorky dizertácie sú napr. jeho konštruktivizmus, nominalizmus, svetatvorba, pluralizmus či irealizmus. Áno, všetky tieto stanoviská majú/môžu niečo povedať, resp. majú/môžu mať nejaký dopad pre filozofiu vedy, lenže striktne vzaté, sú to dosť všeobecné epistemologické či ontologické pozície. Ak sa nepredstavia vyslovene v kontexte diskusie napr. o nejakej fyzikálnej či inej vedeckej teórii, nie je tu nič špecifické, čo by napr. z diskusie o konštruktivizme robilo diskusiu unikátnu pre filozofiu vedy. Diskusia o konštruktivizme je v podstate všeobecnejšia. Obávam sa, že na drobné výnimky (napr. predstavenie diskusií o konfirmácii, indukcii a pod.) autorka v práci tieto veľké témy – konštruktivizmus, irealizmus a pod. – ani špeciálne neumiestňuje do kontextu filozofie vedy. Jednoducho rozoberá všeobecnejšie Goodmanove pozície, ktoré sú rovnako aplikovateľné na jeho úvahy o svete, umení a pod.

2. Tento hendikep mohol byť zmiernený napr. tak, že by autorka aplikovala alebo ilustrovala všeobecnejšie úvahy o konštruovaní či pluralite na príkladoch z dejín vedy. To sa však nestalo. Považujem to za výrazný nedostatok práce, že vlastne tu nie je žiaden zásadnejší rozbor (akási prípadová štúdia) konkrétneho príkladu, situácie z dejín vedy či vedeckej teórie. Celkovo je názornosť v práci dosť podcenená. Aj v tých nemnohých prípadoch, kedy sa autorka dostane k nejakým príkladom (aj to skôr len stručne spomenie príklady rozoberaných autorov: Hempel o konfirmácii, Putnam o počítaní či Chang o flogistóne), ide o relatívne stručné zmienky. Asi najviac reálneho

ponoru do filozofie vedy čitateľ zažije v časti o Changovi, kde sa autorka najviac venuje pluralizmu špecificky vo filozofii vedy. V ostatných častiach sa témy vied reálne dotýka minimálne, resp. len voľnejšie. A to sa podľa opakovaných vyjadrení snaží o aplikáciu Goodmanu (pluralizmu, konštruktivismu, irealizmu) v kontexte filozofie vedy.

3. Celkovo je plynulosť autorkiných úvah dostatočná a keďže osobne nemám problém s viacerými Goodmanovými pozíciami, predstavovanie diskusií a záverov bolo pre mňa zväčša prijateľné. V niektorých momentoch som však bol na pochybách, či by autorka dokázala tak všeobecnými a nedostatočne detailnými úvahami a závermi presvedčiť i kritika konštruktivismu, pluralizmu a pod. Uvediem príklady:

Na s. 71 autorka konštatuje, že „kritérium správnosti kontroluje relativizmus a zabraňuje jak skepticizmu, tak subjektivismu tým, že na jeho základě můžeme rozlišovat a kategorizovat verze“. V poriadku, možno má autorka pravdu, lenže odkázať na viaceré komplikované izmy (ktoré sa navyše dajú rôzne chápať) a odvodiť tak zásadný záver o kritériu správnosti bez toho, aby to bolo doplnené detailným rozborom sa mi javí povrchné.

Niečo podobné sa deje aj v rámci predstavovania kritéria správnosti na s. 72. Autorka ho celkom výstižne prepojí so zvykom a pod., ale nepotrápi sa s detailnejším rozborom či vymedzením. V poriadku, možno niektoré veci sa nedajú jednoznačne definovať či vymedziť a možno kritérium správnosti je vhodný príklad. Osobne nemám s absenciou definícií problém. Lenže potom by som očakával – a to súvisí s predchádzajúcou kritikou absencie príkladov – že možno autorka ponúkne nejakú kontextuálnu ilustráciu. Predstaví konkrétny príklad na funkčnosť kritéria správnosti. Na niektorých miestach naznačuje úlohu kontextu, ale konkrétny príklad neponúka. Celkovo nepovažujem za silnú stránku práce, že ostala dosť často na všeobecnej a abstraktnej úrovni.

4. Rozvrhnutie práce som už ocenil. Napriek tomu zmienim jeden nedostatok. Nerozumiem zaradeniu časti 2.4.1 Různá pojetí relativismu, v ktorej v podstate predstavuje (zjednodušené povedané) veľmi stručné zhrnutia filozofie vedy či metodologických názorov Hempela, Poppera, Lakatosa a pod. Je to akoby rýchly prehľad štandardných filozofov vedy, ale nepostrehol som, ako sa sem hodí a ako rozvíja tému relativizmu. Mimochodom, ani vymedzenie relativizmu (tak komplikovaná a kontroverzná téma) nie je dostatočné. V podstate o ňom niečo povie na s. 66, ale to je veľmi málo na tak košatý problém.

5. Problém mám tiež s tým, že autorka nevenuje dostatočnú pozornosť ani jadrú práce: aplikácii Goodmanovej filozofie do kontextu filozofie vedy. Ak by som sa na prácu pozrel ústretovo, asi by som ju mohol zhrnúť takto: Autorka predstaví rôzne pozície Goodmanu, z ktorých prominentne zaznieva pluralizmus. A na záver príde s predstavením názorov filozofa a historika vedy Hasoka Changa a stručným spomenutím jeho argumentov v prospech vedeckého pluralizmu. Práca by bola presvedčivejšia, keby všeobecnejšie pozície Goodmanu cielene a detailne využila na argumentáciu v prospech pluralizmu vo vede.

6. Niektoré drobnosti:

Nepovažujem za výstižné, aby bola indukcia charakterizovaná („po starom“) ako postup od jednotlivých prípadov k všeobecným záverom (s. 40).

Na s. 57 zrejme došlo k preklepu. Má byť správne „I přesto Goodman zcela *ne*vyklučuje...“

Na s. 62 predstavuje Quina a uvádza, že teórie sa skladajú z tvrdení. Následne konštatuje „Z toho plyne jazyková povaha vedy a popřípadě jejich faktů...“ Nemyslím si, že realisti, ktorí uznávajú, že vedecké teórie sa skladajú z tvrdení by súhlasili, že to implikuje jazykovú povahu faktov.

7. Po formálnej stránke má práca len niekoľko nedostatkov. V práci sú výnimočne nejaké preklepy (zrejme má byť „induktivní“ a nie „indukční“, napr. s. 48, 67). Autorka používa vhodnú literatúru a oceňujem pozornosť venovanú Goodmanovu dielu. Predsa mi v zozname chýbala výborná kniha o Goodmanovi od Cohnitza a Rossberga.

Napriek uvedeným zásadným výhradám prácu celkovo hodnotím pozitívne. Oceňujem hlavne korektné a prehľadné spracovanie Goodmanových názorov; dostatočný prehľad v diskutovaných témach a tiež predstavenie trojice autorov, ktorých názory určitým spôsobom súvisia s Goodmanovými pozíciami. *Prácu preto odporúčam k obhajobe.*

Otázky do diskusie:

1. Mohla by autorka užšie prepojiť vybrané Goodmanove pozície s filozofiou vedy? Mohla by napr. uviesť argumenty, ktoré podporujú danú pozíciu v rámci nejakej koncepcie vedy alebo by mohla uviesť príklad z dejín vedy a prepojiť ho s Goodmanovým abstraktnejším rozborom v práci?
2. Hlavne v závere hovorí autorka o modifikácii Goodmanovej koncepcie, ktorá by mala byť lepšie využiteľná vo filozofii vedy. Mohla by autorka prehľadne uviesť, o čom tu hovorí? Uviesť, čo je v pôvodnej Goodmanovej pozícii, čím sa odlišuje jej modifikácia, a ako táto modifikácia pomáha vo filozofii vedy?

Eugen Zelenák

Katedra filozofie
Filozofická fakulta
Katolícka univerzita v Ružomberku
eugen.zelenak@ku.sk

15. 5. 2022